



Болонський процес у період до 2020 року – Європейський простір вищої освіти у новому десятилітті

Комюніке конференції європейських міністрів вищої освіти, Льовен та Лювен-ля-Ньов, 28-29 квітня 2009 року

Ми, міністри, відповідальні за питання вищої освіти у 46 країнах Болонського процесу, зібралися у містах Льовен та Лювен-ля-Ньов, Бельгія, 28-29 квітня 2009 року, аби здійснити огляд досягнень Болонського процесу та визначити пріоритети розвитку Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА) у новому десятилітті.

Преамбула

1. У наступному десятилітті Європейська вища освіта має здійснити істотний внесок для побудови високо креативної та інноваційної Європи знань. Стикаючись із викликом старіння населення, Європа може досягти успіху у своїх зусиллях тільки тоді, коли надасть якнайбільшого розвитку талантам та здібностям усіх своїх громадян та повною мірою вдасться до розвитку ціложиттєвого навчання і розширення залученості (participation) до вищої освіти.
2. Європейська вища освіта також стикається із великими викликами та прагне скористатися можливостями глобалізації і пришвидшеного технологічного розвитку, шукаючи нових надавачів освітніх послуг, нових учнів та нових типів навчання. Центроване на студенті навчання (student-centred learning) та мобільність допоможуть студентам розвивати компетенції, яких вони потребують у нинішньому динамічному ринку праці, та дозволять їм стати активними та відповідальними громадянами.
3. Нині наші суспільства стикаються із наслідками всесвітньої фінансової та економічної кризи. Аби створити умови для стабільного економічного відновлення та для стабільного розвитку, динамічна та гнучка вища освіта Європи намагатиметься стати інноваційною, інтегруючи – на всіх своїх рівнях – освіту та дослідницьку діяльність. Ми визнаємо, що якщо ми прагнемо впоратися із викликами, з якими стикаємося, та якщо ми маємо сприяти культурному та соціальному розвитку наших суспільств, вища освіта має відігравати ключову роль. Тому ми вважаємо, що державне та суспільне інвестування (public investment) у вищу освіту має першорядний пріоритет.

4. Ми залишаємося цілковито відданими цілям Європейського простору вищої освіти, який є простором, де вища освіта перебуває у сфері державної та суспільної відповідальності (public responsibility), і де усі інституції вищої освіти, крізь розмаїття своїх місій, відповідають на ширші потреби суспільства. Наша мета полягає у забезпеченні того, аби інституції вищої освіти мали потрібні ресурси для продовження реалізації повного спектру своїх цілей – підготування студентів до їхнього подальшого життя в якості активних громадян у демократичному суспільстві; створювання та підтримування широкої та найсучаснішої бази знань, а також стимулювання дослідницької діяльності та інноваційності. Впроваджувана нині необхідна реформа систем та політик вищої освіти продовжуватиме бути тісно пов'язаною із європейськими цінностями інституційної автономії, академічної свободи та соціальної справедливості, і вимагатиме повного залучення студентів та адміністрації до цих процесів.

I. Досягнення та консолідація

5. Протягом останнього десятиліття ми досягли розвитку Європейського простору вищої освіти, забезпечуючи його глибоке вкорінення в інтелектуальних, наукових та культурних досягненнях та амбіціях Європи. Цей простір характеризується постійною співпрацею між урядами, інституціями вищої освіти, студентами, адміністрацією, працедавцями та іншими залученими сторонами. Внесок європейських інституцій та організацій до процесу реформ також був суттєвим.
6. Болонський процес веде до більшої сумісності та порівняльності систем вищої освіти. Він створює умови для того, аби учні (learners) могли бути мобільними, а інституції – приваблювати студентів та дослідників з інших континентів. Вища освіта модернізується завдяки запровадженню трициклової структури, що також включає, в межах національних контекстів, можливість набувати пов'язані із першим циклом проміжні кваліфікації. Крім того, модернізація вищої освіти уможливується впровадженням Європейських стандартів та настанов для забезпечення якості освіти. Відбулося також створення Європейського реєстру агенцій з забезпечення якості вищої освіти та запровадження національних структур кваліфікацій, пов'язаних із загальною Структурою Європейського простору вищої освіти – [структурою кваліфікацій, що ґрунтується на оцінці] результатів навчання та обсягу навчальної роботи. Поза тим, Болонський процес створив умови для запровадження Додатку до диплому та Європейської системи взаємного зарахування та накопичення [освітніх] кредитів (European Credit Transfer and Accumulation System), аби ще більше підвищити прозорість та взаємовизнання [ступенів та періодів навчання].
7. Цілі, що їх визначила Болонська декларація, а також політики, запроваджені після її підписання, сьогодні зберігають свою значущість. Оскільки не всіх цілей було повністю досягнуто, повна та адекватна реалізація цих завдань на європейському, національному та інституційному рівнях вимагатиме у наступному десятилітті сильніших імпульсів та більшої відданості.

II. Навчання заради майбутнього: пріоритети вищої освіти у наступному десятилітті

8. Прагнучи найвищого рівня в усіх аспектах вищої освіти, ми відповідаємо на виклики нової епохи. Це вимагає постійної уваги до проблеми якості. Мало того, підтримуючи таке цінне розмаїття наших освітніх систем, політики органів влади (public policies) мають повністю визнавати цінність розмаїття

місій вищої освіти – від навчання та дослідницької діяльності до розвитку громад і залучення до забезпечення соціального гуртування та культурного розвитку. Всі студенти та працівники адміністрацій інституцій вищої освіти мусять мати достатню підготовку для відповіді на змінювані потреби суспільства, що швидко еволюціонує.

- **Соціальний вимір: рівний доступ та завершення навчання**

9. Студентство європейських вищих навчальних закладів має відображати розмаїття населення Європи. Тому ми підкреслюємо соціальні характеристики вищої освіти та нашу мету забезпечити рівні можливості для якісної освіти. Доступ до вищої освіти має бути розширеним завдяки підтриманню потенціалу студентів з тих соціальних груп, що недостатньо представлені в вищих навчальних закладах, та завдяки наданню адекватних умов для завершення їхніх студій. Це завдання передбачає поліпшення умов навчання, усунення всіх перепон для навчання та створення належних економічних умов для студентів, завдяки яким вони зможуть на всіх рівнях використовувати свої навчальні можливості. Кожна країна-учасниця встановить доступні вимірювання та перевірки орієнтири щодо розширення загального доступу до вищої освіти та підвищення доступу тих груп, які недостатньо у ній представлені. Ці орієнтири мають бути досягнуті до кінця наступного десятиліття. Зусилля щодо досягнення справедливості (equity) у вищій освіті мають бути доповнені діями щодо інших складових освітньої системи.

- **Ціложиттєве навчання**

10. Розширення залученості (participation) громадян до вищої освіти слід також досягти завдяки розвитку ціложиттєвого навчання – невіддільної складової наших освітніх систем. Ціложиттєве навчання підпадає під принцип державної та суспільної відповідальності (public responsibility). [У сучасному суспільстві] слід забезпечувати доступність, якість надання та прозорість знань та інформації. Ціложиттєве навчання передбачає набуття кваліфікацій, розширення знань та розуміння, набуття нових навичок та компетенцій чи збагачення розвитку особистості. Ціложиттєве навчання передбачає, що кваліфікації можна набути через гнучкі дороги навчання, зокрема студії з частковою зайнятістю чи навчання на роботі.
11. Впровадження політик щодо розвитку ціложиттєвого навчання вимагає тісного партнерства між органами влади (public authorities), інституціями вищої освіти, студентами, працедавцями та працівниками. Хартія європейських університетів щодо ціложиттєвого навчання, розроблена Європейською асоціацією університетів, є корисною точкою відліку для визначення такого партнерства. Успішні політики щодо розвитку ціложиттєвого навчання передбачатимуть досягнення базових принципів та процедур для визнання попередніх періодів навчання на основі їхніх результатів – безвідносно до того, чи було досягнуто відповідних знань, навичок та компетенцій у рамках формального, неформального чи позаформального навчання. Ціложиттєве навчання підтримуватиметься адекватними організаційними структурами та адекватним фінансуванням. Ціложиттєве навчання, підтримуване державою політикою, має бути характерним елементом (inform) практики інституцій вищої освіти.
12. Розробка національних структур кваліфікацій є важливим кроком до розвитку ціложиттєвого навчання. Наша мета полягає у тому, аби не пізніше 2012 року національні структури кваліфікацій були завершені та підготовані до самосертифікації відносно загальної Структури кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. Це вимагатиме тривалої координації на рівні

Європейського простору вищої освіти, а також з Європейською структурою кваліфікацій для ціложиттєвого навчання. У рамках національних контекстів, проміжні кваліфікації у першому циклі можуть бути засобом розширення доступу до вищої освіти.

- ***Працевлаштовність***

13. Оскільки нині ринки праці дедалі більше потребують навичок високого рівня та перехресних компетенцій, вища освіта має надавати студентам найновіші знання, навички та компетенції, яких вони потребують у своєму професійному житті. Здатність бути працевлаштованим надає індивідові можливість повністю використати можливості, що з'являються на динамічних ринках праці. Нашою метою є підвищення рівня початкових кваліфікацій, а також підтримування та оновлення кваліфікованої робочої сили завдяки тісній співпраці між урядами, інституціями вищої освіти, соціальними партнерами та студентами. Це дозволить вищим навчальним закладам ліпше відповідати потребам працедавців, а працедавцями – ліпше розуміти перспективи в освітній сфері. Інституції вищої освіти, у співпраці з урядами, урядовими агенціями та працедавцями, мають поліпшити надання, доступність та якість своїх служб, що займаються орієнтацією студентів і випускників щодо їхнього працевлаштування та кар'єрного розвитку. Ми заохочуємо запровадження до освітніх програм стажування на робочому місці та навчання на роботі.

- ***Центроване на студенті навчання та викладацька місія вищої освіти***

14. Ми ще раз наголошуємо на важливості викладацької місії інституцій вищої освіти та на потребі продовження реформи навчальних програм, що спрямовуватимуться на розвиток результатів навчання. Центроване на студенті навчання вимагає надання особливої ваги індивідам, що вчаться; воно також вимагає нових підходів до викладання і навчання, ефективних структур підтримки та орієнтування, а також навчальних програм, більш сфокусованих на учневі (learner) у рамках усіх трьох циклів вищої освіти. Реформа навчальних програм відтак триватиме і вестиме до якісніших, гнучкіших та індивідуальніших освітніх шляхів. Представники університетів, у тісній співпраці зі представниками студентів та працедавців, продовжуватимуть розробляти систему результатів навчання та міжнародних орієнтирів для дедалі більшої кількості освітніх сфер. Ми просимо інституції вищої освіти приділити особливу увагу поліпшенню викладацької якості їхніх навчальних програм на всіх рівнях. Це має бути пріоритетом у подальшій реалізації Європейських стандартів та настанов для забезпечення якості освіти.

- ***Освіта, дослідницька діяльність та інновації***

15. Вища освіта, на всіх її рівнях, має ґрунтуватися на найсучасніших розробках у галузі дослідницької діяльності та розвитку, сприяючи посиленню інноваційних та креативних елементів у суспільстві. Ми визнаємо потенціал програм вищої освіти щодо стимулювання інноваційності - зокрема тих програм, що ґрунтуються на прикладних науках. Як наслідок, число людей із дослідницькими компетенціями має зростати. Докторські програми мусять створювати умови для високоякісних досліджень у рамках конкретних дисциплін, але також дедалі більше доповнюватися міждисциплінарними та міжсекторальними програмами. Понад це, органи влади та інституції вищої освіти мають підвищити привабливість кар'єрного розвитку для молодих дослідників.

- **Міжнародна відкритість**

16. Ми закликаємо європейські інституції вищої освіти ще більше інтернаціоналізувати свою діяльність та долучитися до всесвітньої співпраці з забезпечення стабільного та гармонійного розвитку (sustainable development). Привабливість та відкритість європейської вищої освіти підкреслюватимуть спільні європейські дії. Конкуренція на всесвітній арені має бути доповнена посиленням діалогом у сфері освітньої політики та партнерською співпрацею з іншими регіонами світу, зокрема завдяки організації Болонських форумів освітньої політики, що залучатимуть розмаїття залучених сторін.
17. Транснаціональна освіта має керуватися Європейськими стандартами та настановами з забезпечення якості освіти, що застосовуються в рамках Європейського простору вищої освіти, та відповідати Настановам ЮНЕСКО/ОЕСР щодо забезпечення якості у транскордонній вищій освіті.

- **Мобільність**

18. Ми вважаємо, що мобільність студентів, молодих дослідників та адміністрації університетів зміцнює якість програм та рівень досліджень; крім того, вони посилюють академічну та культурну інтернаціоналізацію Європейської вищої освіти. Мобільність важлива для розвитку особистості та її перспектив працевлаштування; крім того, вона спонукає шанувати розмаїття та наділяє здатністю спілкуватися з іншими культурами. Вона спонукає до мовного плюралізму, підтримуючи багатомовні традиції Європейського простору вищої освіти, а також підвищує співпрацю та конкуренцію між інституціями вищої освіти. З цих причин мобільність має бути ознакою Європейського простору вищої освіти. Ми закликаємо кожну конкретну країну підвищити рівень мобільності, забезпечити високу якість цієї мобільності та урізноманітнити її типи та її масштаб. У 2020 році принаймні 20% випускників університетів у межах Європейського простору вищої освіти мусять мати за своїми плечима проведений закордоном період навчання чи професійних студій.
19. У межах кожного з трьох циклів освіти слід створити можливості для мобільності в рамках програм, що надають академічні ступені. Спільні ступені та програми, а також вікна для мобільності, мають стати більш поширеною практикою. Крім того, політики щодо розвитку мобільності мають ґрунтуватися на цілій низці практичних інструментів щодо фінансового забезпечення мобільності, визнання [дипломів та періодів навчання], доступної інфраструктури, норм щодо візового режиму та дозволу на роботу. Необхідними вимогами тут мають бути гнучкі навчальні шляхи, активна інформаційна політика, повне визнання результатів навчання, підтримка навчання та цілковита портативність ґрантів та кредитів. Мобільність також має вести до збалансованішого потоку студентів, що приїжджають та від'їжджають, у межах Європейського простору вищої освіти. Ми також прагнемо поліпшення рівня участі різних студентських груп.
20. Привабливі умови роботи та кар'єрних шляхів, а також відкриті міжнародні процедури прийняття на роботу потрібні для приваблення висококваліфікованих викладачів та дослідників до роботи в інституціях вищої освіти. Зважаючи на те, що в цьому контексті викладачі є ключовими гравцями, кар'єрні структури мають адаптуватися до того, аби спрощувати мобільність викладачів, молодих дослідників та інших працівників адміністрацій вищих навчальних закладів. Слід створити рамкові умови для забезпечення належного доступу до соціального забезпечення та уможливити портативність пенсій і додаткових пенсійних прав для мобільних працівників університетів, якнайліпше використовуючи наявні правові рамки.

- **Збирання даних**

21. Поліпшення та зміцнення збирання даних допоможе здійснювати моніторинг поступу, здійсненого для досягнення цілей, що встановлені у сферах соціального виміру, працевлаштовності, мобільності та в інших сферах освітньої політики. Це, своєю чергою, стане ґрунтом як для оцінювання поступу, так і для визначення подальших орієнтирів.

- **Багатовимірні засоби забезпечення прозорості**

22. Ми зазначаємо, що нині існують кілька ініціатив, спрямованих на розвиток механізмів для надання детальнішої інформації про вищі навчальні заклади на всьому Європейському просторі вищої освіти. Ці механізми спрямовані на те, аби упрозорити розмаїття вищих навчальних закладів. Ми вважаємо, що будь-які подібні механізми, зокрема ті, що допомагають системам та інституціям вищої освіти ідентифікувати та порівнювати свої потужності, мають бути розроблені у тісних консультаціях з ключовими залученими сторонами. Ці інструменти прозорості мають тісно співвідноситися із принципами Болонського процесу, зокрема щодо забезпечення якості освіти та визнання [дипломів та періодів навчання], які залишатимуться нашими пріоритетами. Крім того, ці інструменти прозорості мають ґрунтуватися на даних, що їх можна порівняти між собою, та адекватних індикаторів, які дозволять описати розмаїті характеристики вищих навчальних закладів та їхніх програм.

- **Фінансування**

23. Вищі навчальні заклади здобули більшу автономію, але водночас стикаються із дедалі більшими очікуваннями того, що вони відповідатимуть суспільним потребам та будуть підзвітними [суспільству]. У рамках принципу суспільної та державної відповідальності (public responsibility) ми підтверджуємо, що державне та суспільне фінансування (public funding) залишається головним пріоритетом для ґарантування рівного доступу та подальшого стабільного і гармонійного розвитку (sustainable development) автономних вищих навчальних закладів. Слід приділити більшу увагу пошукові нових та диверсифікованих джерел та методів фінансування.

III. Організаційна структура та наступні дії

24. Міністри підтримали ідею, що нинішня організаційна структура Болонського процесу, яка характеризується співпрацею між урядами, академічною спільнотою (разом зі структурами, що її репрезентують) та іншими залученими сторонами, відповідає своїй меті. У майбутньому в Болонському процесі головуватимуть країна-голова ЄС та країна, що не є членом ЄС.

25. Для взаємодії з іншими сферами політики, Група супроводу Болонського процесу (BFUG) підтримуватиме зв'язок з експертами та виробниками політики з інших ділянок, зокрема дослідницької діяльності, імміґрації, соціального забезпечення та працевлаштування.

26. Ми доручаємо Групі супроводу Болонського процесу підготувати план роботи на період до 2012 року, аби прискорити реалізацію пріоритетів, визначених у нинішньому Комюніке, та втілення рекомендацій доповідей, підготованих для нинішньої Міністерської конференції, що дозволить у майбутньому інтегрувати результати незалежного оцінювання Болонського процесу.

Зокрема, міністри попросили Групу супроводу Болонського процесу:

- Збираючи дані [моніторингу Болонського процесу], визначити індикатори, потрібні для вимірювання та моніторингу мобільності та соціального виміру [вищої освіти];
- Проаналізувати, як у межах Європейського простору вищої освіти можна досягти збалансованої мобільності;
- Здійснити моніторинг розвитку механізмів прозорості та зробити доповідь про цей розвиток на міністерській конференції 2012 року;
- Використовуючи наявні структури, створити мережу для ліпшого інформування про Болонський процес та популяризації Болонського процесу поза межами Європейського простору вищої освіти;
- Здійснити подальшу роботу щодо рекомендацій до аналізу національних планів дій щодо визнання [дипломів та періодів навчання].

27. Підготування доповідей про поступ у виконанні Болонського процесу буде здійснюватися у координований спосіб.

- Аналіз поступу вдосконалив свою методологію, що ґрунтується на емпіричних даних.
- Міністри попросять ЄВРОСТАТ, у співпраці з проектом „Євростудент” та мережею *Eurydice*, здійснити свій внесок через відповідне зібрання даних.
- Робота над доповіддю [щодо поступу Болонського процесу] відбуватиметься під наглядом Групи супроводу Болонського процесу та вестиме до підготування загальної доповіді, що об'єднає всі перераховані джерела, для міністерської конференції 2012 року.

28. Ми просимо Групу Є4 (Європейська асоціація університетів, Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти, Європейська асоціація інституцій вищої освіти та Європейський студентський союз) продовжувати свою співпрацю для подальшого розвитку Європейського виміру забезпечення якості освіти, зокрема для забезпечення зовнішньої оцінки Європейського реєстру агенції з забезпечення якості, враховуючи думки залучених сторін.

29. Ми проведемо свою наступну зустріч під час конференції, яка святкуватиме десяту річницю Болонського процесу і яка відбудеться у Будапешті та Відні 11-12 березня 2010 року. Чергова міністерська конференція [Болонського процесу] відбудеться у Бухаресті, Румунія, 27-28 квітня 2012 року. Наступні конференції відбудуться 2015, 2018 та 2020 року.

© Український переклад – Володимир Єрмоленко, Європейський освітній портал, www.eu-edu.org, 30 квітня 2009 р.

